

Nr 196.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen angående bestridande av kostnad för Sveriges officiella deltagande i den internationella utställningen i San Francisco år 1915; given Stockholms slott den 28 mars 1913.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå Riksdagen att till bestridande av kostnad för Sveriges officiella deltagande i den internationella utställningen i San Francisco år 1915 samt till understöd åt tekniker för att besöka nämnda utställning bevilja ett anslag å 700,000 kronor

samt att härav för ändamålet å extra stat under sjunde huvudtiteln för år 1914 anvisa ett belopp av 350,000 kronor.

De till ärendet hörande handlingar skola Riksdagens vederbörande utskott tillhandahållas; och Kungl. Maj:t förbliver Riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Theodor Adelswärd.

*Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Kungl.
Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms
slott den 28 mars 1913.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern STAAFF,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena greve EHRENSVÄRD,
Statsråden: PETERSSON,
 SCHOTTE,
 BERG,
 friherre ADELSWÄRD,
 PETRÉN,
 STENSTRÖM,
 SANDSTRÖM.

Departementschefen, statsrådet friherre Adelswärd anförde härefter:
Härvarande amerikanske minister har å sin regerings vägnar in-
bjudit svenska regeringen till officiellt deltagande i världsutställningen
i San Francisco år 1915, vilken skall hållas till firande av Panama-
kanalens öppnande.

Enligt det officiella reglementet för utställningen skall densamma
hållas öppen från den 20 februari till den 4 december 1915. Utställ-
ningen är avsedd att omfatta alla slags alster av konst, industri och
lantbruk, fördelade i följande 12 huvudgrupper:

- A. Konst;
- B. Uppfostran;
- C. Kommunalförvaltning och social ekonomi;

D. Konsthantverk;
E. Industri;
F. Maskiner;
G. Transportväsen;
H. Jordbruk;
I. Näringsmedel;
K. Trädgårdsskötsel;
L. Gruvdrift och metallurgisk industri;
M. Upptäckandet och den maritima utvecklingen av Stillahavs-området.

För utställningen, som att döma av föreliggande uppgifter synes blixa av en utomordentlig omfattning, kommer att disponeras ett område i stadens omedelbara närhet om icke mindre än 250 hektar med en strandlinje utmed havet av nära $\frac{1}{2}$ svensk mils längd.

Till utställningens disposition står ett belopp av omkring 17,500,000 dollars, motsvarande i svenskt mynt cirka 65 miljoner kronor, varav staten California och staden San Francisco bidragit med vardera omkring 5,000,000 dollars.

I anslutning till ovannämnda indelning i grupper komma att uppföras särskilda, för varje grupp av föremål lämpade byggnader, dock med rätt för främmande nationer att utställa i egen byggnad. Prisbedömning kommer att äga rum, därvid dock de föremål, som utställas å annan plats än i den för dess särskilda klass avsedda byggnad, icke komma ifråga.

Platshyra eller avgift för mark för uppförande av främmande stats byggnad behöver icke erläggas. För utställningsföremålen beviljas tullfri införsel med undantag dock för varor, som försäljas i Amerika.

Varje främmande nation, som deltagar i utställningen, skall vara representerad av ett särskilt ombud.

Genom nådig remiss anbefallt att i detta ärende avgiva underdånigt utlåtande, har kommerskollegium begärt yttranden i ämnet från lantbruksstyrelsen, akademien för de fria konsterna, fullmäktige i järnkontoret, Sveriges industriförbund, Sveriges allmänna exportförening och svenska slöjdföreningen.

Efter det yttranden sålunda avgivits av samtliga dessa myndigheter och sammanslutningar har kommerskollegium numera inkommit med samma yttranden samt eget underdånigt utlåtande av den 5 nästlidna februari.

I de avgivna yttrandena anføres i huvudsak följande:

Exportföreningens styrelse framhåller såväl den ekonomiska som framför allt den nationella betydelsen av ett Sveriges deltagande i utställningen. I avseende å den ekonomiska betydelsen erinrar styrelsen om den möjlighet till ökad export, som ligger i den i år i Förenta staterna tillträdande nya regeringens löfte om tullnedsättningar, samt påpekar, att deltagande i en utställning är av betydelse ej blott för exporten till det land, där utställningen hålles, utan även för exporten till andra länder, då man kan förvänta, att tillströmningen av främlingar bliver synnerligen stor. Styrelsen gör vidare gällande, att ett deltagande i San Franciscoutställningen kan vara till nytta såsom reklam för våra transmarina linjer La Plata-linjen, Svenska ostasiatiska linjen m. fl., vilka enligt styrelsens utsago hysa planer att efter Panama-kanalens fullbordande utvidga sina trader även till Amerikas västkust. Beträffande den nationella synpunkten framhåller styrelsen, att den uppmärksamhet, som Sverige under de senare åren väckt i Nordamerika, i högst betydande grad bidragit till, att särskilt de mest framstående och förmögna svenskarna i Amerika mera allmänt givit sig tillkänna som verkliga svenskar i Amerika. Denna enligt styrelsens förmenande för vårt emigrationsproblem synnerligen viktiga nya rörelse skulle helt visst gagnas, därest en kvalitativt framstående svensk utställning kunde genom sitt gedigna värde väcka uppmärksamhet och giva anseende åt Sverige. Den svenska utställningen borde anordnas i en egen paviljong samt så att hinder ej mötte, att under utställningen försälja manufaktur- och hantverksprodukter. Slutligen påpekar styrelsen nödvändigheten av att anslaget för Sveriges deltagande tillmätas så rikligt, att de enskilda utställarna ej drabbas av andra kostnader än utgifterna för deras egna utställningsmontrer.

Sveriges industriförbund tillstyrker ett deltagande ehuru huvudsakligen av nationella skäl. Förbundet förklarar sig icke vilja bestrida, att för avsättningen av vissa artiklar ett deltagande i en utställning kan vara av värde, men anser det med säkerhet kunna fastslås, att de svenska industriella företag, som komma att delta i ifrågavarande utställning, i det stora hela icke komma att erhålla en mot kostnaderna svarande vinst.

Fullmäktige i järnkontoret hade berett de i järnkontoret delaktiga bruken tillfälle att yttra sig i ärendet. Flera av dessa hade förklarat sig icke ämna delta. Emellertid hade åtskilliga uttalat sin sympati för ett deltagande under villkor att för ändamålet beviljades statsanslag, som kunde till fullo täcka järnverkens utgifter för ett eventuellt deltagande. För egen del anse fullmäktige utställningen icke kunna anses äga sådan betydelse för den svenska järnhanteringen, att för dess skull ett officiellt svenskt deltagande i densamma vore påkallat. Skulle emellertid av andra skäl ett sådant finnas önskvärt, torde man kunna antaga, att den svenska järnhanteringen bleve representerad vid utställningen.

Lantbruksstyrelsen anser anledning icke förefinnas för Sverige att, vad angår åkerbruk, kreatursskötsel och trädgårdsodling, officiellt delta.

Svenska slöjdföreningens styrelse hyser den uppfattningen, att ett deltagande i denna utställning skulle vara till fördel även för svensk hemslöjd och svenskt konsthantverk, varför styrelsen bestämt tillstyrker ett officiellt deltagande från Sveriges sida.

Akademien för de fria konsterna tillstyrker på det livligaste, att inbjudan mottages, på det att den svenska konsten måtte beredas tillfälle att göra sig närmare känd i ifrågavarande del av världen, där den förut ej uppträtt med samlad

kraft. Inom stora lager av den svenska konstnärskåren hade intresset för vårt deltagande visat sig synnerligen stort. Kostnaderna för den svenska konstavdelningen vid S:t Louis-utställningen hade uppgått till icke fullt 39,000 kronor. Då emellertid planen för världsutställningen i San Francisco vore mera omfattande och större tillslutning från de svenska konstnärernas sida vore att vänta, bleve för den svenska konstens värdiga representerande därstädes ett anslag av minst 50,000 kronor erforderligt.

För egen del har *kommerskollegium* i huvudsak anfört följande: Bland de motiv, som talade för ett officiellt deltagande från svensk sida i San Franciscoutställningen, trädde de nationella synpunkterna i förgrunden. I Förenta staterna hade samlats huvuddelen av de stora skaror svenskar, som årligen utvandrade från vårt land, och dessa hade där förvärvat sig ett anseende, som gjorde vår nation all heder. Särskilt under de senare åren hade svenskar nått många framstående ställningar såväl inom administrationen som eljes inom samhällslivet. Men under detta sitt arbete inom det amerikanska samhället hade dock svenskarna i anmärkningsvärt hög grad bibehållit kärleken för sitt gamla fädernesland och intresset för dess väl. Nyttan för vårt land av denna svensk-amerikanarnas samhörighetskänsla med sitt gamla fosterland vore påtaglig, och otvivelaktigt skulle denna känsla betydligt livas och stärkas genom en möjligast omfattande och kvalitativt framstående svensk utställning i San Francisco. Ett lyckat uppvisande av det bästa, som Sverige nu förmådde frambringa på olika områden, borde såväl bland svensk-amerikanarna sprida en möjligast förmånlig bild av de nuvarande förhållandena i hemlandet som ock vara till ett indirekt gagn för våra landsmäns ställning i Amerika såsom bevis, att de tillhörde en kulturellt högt stående nation.

Vilken vikt våra landsmän i Amerika själva tillmätte Sveriges värdiga deltagande i utställningen, framginge därav, att svenskarna i San Francisco, efter vad det kommit till kollegii kännedom, på ett talrikt besökt möte uttalat sin varma önskan, att Sverige måtte bliva representerat, samt utfäst sig att härför bidra med minst 25,000 dollars.

Bland andra skäl till ett svenskt deltagande i lämplig omfattning vore den framskjutna ställning såsom handelscentrum, som San Francisco utan tvivel komme att intaga efter Panamakanalens öppnande såsom mötesplatsen för västerns och österns handelsfolk och som knutpunkt för de flesta av de ångbåtslinjer, som komme att begagna den nya kanalen. Genom Panamakanalens tillkomst öppnades Amerikas västkust för den västerländska handeln och Europas handelsfolk skulle säkerligen skynda att söka var för sig tillskansa sig största möjliga

del av den nya marknaden. Ett gott tillfälle att få framvisa sina handelsvaror erbjödes i den planerade utställningen, och redan nu hade åtskilliga europeiska nationer anmält sitt deltagande. Även för den svenska handeln torde denna marknad hava ett visst intresse. Den officiella statistiken visade, att vår export till Förenta Staterna befunde sig i en rask och stadig stegring. Så t. ex. hade värdet av denna Sveriges export från 2,935,581 dollars under åren 1904—1905 vuxit till 6,830,472 dollars under åren 1909—1910. Av nämnda exportkvantitet vore det emellertid en försvinnande liten del, som nådde västkustens handelscentrum San Francisco.

Redan med nu tillgängliga transportmöjligheter hade sålunda den svenska handeln tillvunnit sig en god och växande avsättning på Förenta Staterna. Skulle därtill vissa planer på större direkta svenska linjer till Nordamerikas ost- och västkust taga fast form, vore en säkert rotad och växande svensk export för dem en god och nödvändig basis. Då därtill komme, att, såsom från utställningsbestyrelsen redan ingångna meddelanden utvisade, flertalet nationer komme att bliva representerade och utställningen sålunda säkerligen bleve mycket talrikt besökt icke minst av österns folk, komme den kännedom om vår industri, kultur och vetenskap, som en svensk utställning skulle kunna meddela, att spridas förutom bland de amerikanska folken även till andra för vår export viktiga handelsområden.

Enligt kollegii åsikt talade sålunda såväl nationella skäl som även merkantila intressen för ett officiellt deltagande från Sveriges sida i San Franciscoutställningen.

Vid uppgörande av planen för en sådan utställning måste beaktas, att kostnaderna härför komme att ställa sig avsevärt högre än vid de utställningar, som vid bedömande av omfattningen av en svensk utställning i San Francisco borde läggas till grund, nämligen utställningarna i Chicago 1893 och Paris 1900. Så bleve till följd av utställningsplatsens avlägsenhet transportkostnaderna för utställningsgodset liksom alla reseutgifter för kommissarier, byråpersonal och jury väsentligt högre än vid nyssnämnda tillfällen. Då vidare, med hänsyn till att såväl byggnads- och därmed samhörande kostnader som ock levnads-kostnaderna vore avsevärt högre i Amerika än i Europa, den nu ifrågasatta svenska utställningen, för att icke vålla mot det åsyftade ändamålet icke svarande kostnader, måste beräknas till mindre omfattning än Parisutställningen, hade kollegium vid uppgörandet av sina beräkningar utgått ifrån att den svenska utställningen skulle, i likhet med vad som skedde vid Chicagoutställningen, sammanföras i en byggnad.

Statens kostnader för utställningen i Chicago hade uppgått till 351,194 kronor 8 öre och för Parisutställningen till 602,289 kronor 21 öre. Med ledning härav och i anslutning till ovan uttalade synpunkter angående en eventuell utställnings omfattning samt under förutsättning att, förutom erforderlig byggnad, frakten av utställningsgodset till och från utställningen, uppsättning och nedtagning, dekorering samt alla byråkostnader skulle bestridas av ett eventuellt statsanslag, hade kollegium uppställt följande beräkning över de för statsverket beräknade utgifterna för ett deltagande i utställningen i San Francisco:

Omkostnader för byrå	kronor	50,000: —
Reseersättningar	»	15,000: —
Arvoden för tjänstemän	»	100,000: —
Uppsättning och inpackning	»	125,000: —
Svensk paviljong (incl. arkitektarvode)	»	270,000: —
Transporter, magasinshyror, jury, agenter och försäkringar.....	»	150,000: —
Kataloger	»	7,000: —
Vakter och renhållning.....	»	30,000: —
Summa kronor		747,000: —

Den i ovanstående beräkning upptagna byggnaden avsåge emellertid icke inrymmande av svenska konstföremål. För en svensk konstutställning måste därför särskilt anslag äskas.

I skrivelse till ministern för utrikes ärenden har *Kungl. Maj:ts minister i Washington* uttalat sig rörande önskvärdheten av Sveriges deltagande i utställningen i fråga och därvid yttrat, bland annat:

»Det är emellertid vid sidan av den kommersiella synpunkten en särskild omständighet, som synes mig tala för ett officiellt svenskt deltagande, och det är den betydelse, ett sådant skulle hava för att hos de talrika svensk-amerikanarne här i landet stärka och bevara samhörighetskänslan med Sverige. En vacker svensk utställning i San Francisco vore enligt min åsikt ett kraftigt medel i sådan riktning. Det råder stor entusiasm bland svenskamerikanarne inom Kalifornien för ett deltagande från Sveriges sida, och kunde lätt uteblivandet av ett sådant inverka förstämmande.»

I sitt underdåniga utlåtande fäster kommerskollegium ävenledes uppmärksamheten på önskvärdheten av att, i likhet med vad vid ett flertal föregående världsutställningar varit fallet, tillfälle måtte beredas ett antal svenska ingenjörer eller framstående tekniker att med understöd av statsmedel besöka utställningen i studiesyfte, och framhåller kollegium, att, vare sig Sverige bleve vid utställningen representerat

eller ej, vid densamma ett gott tillfälle erbjöde sig att studera de framsteg, som inom olika länder och särskilt inom Amerika blivit gjorda.

Vid föregående utställningar hade för sådana ändamål följande anslag till reseunderstöd beviljats:

i Paris 1856	kronor	6,000: —
i London 1862	»	6,850: —
i Paris 1867	»	6,500: —
i Köpenhamn, London och Moskva 1872 ...	»	10,000: —
i Wien 1873	»	20,000: —
i Philadelphia 1876	»	27,000: —
i Paris 1889	»	10,000: —
i Chicago 1893	»	50,000: —
i Paris 1900	»	62,000: —
i St: Louis 1904	»	50,000: —

Med hänsyn till utställningens avlägsenhet måste varje särskilt reseunderstöd tillmätas relativt stort, och torde beloppen böra uppgå till 1,200 à 1,500 kronor. Då det emellertid vore angeläget, att till stipendiater kunde utses tillräckligt många representanter för landets olika näringar, borde anslagsbeloppet, enligt kollegii mening, sättas till lägst 50,000 kronor.

*Departements-
chefen.*

Världsutställningen i San Francisco kommer efter allt att döma att såväl till omfattning som i avseende å anordning bliva synnerligen storartad. För dess organiserande stå rika hjälpmedel till förfogande. Redan härigenom är den bestämd att få en avsevärd betydelse för den internationella samfärdseln. Utställningens anordnande i samband med Panamakanalens öppnande kommer säkerligen att förläna densamma en alldeles särskild betydelse i förevarande avseende. Efter vad meddelats, hava också redan ett stort antal stater anmält sitt deltagande i utställningen. Att under anförda förhållanden frågan om Sveriges officiella deltagande i utställningen bör tagas under allvarlig omprövning, synes mig naturligt.

Ser man till en början frågan ur synpunkten av våra avsättningsmöjligheter och önskvärdheten av deras utvidgning, är det visserligen sant — den förebragta utredningen är i sin mån ägnad att bestyrka detta — att svenska varor icke i någon mera avsevärd omfattning söka sig ut till den del av Amerika, vars centrum utgöres av San Francisco.

I och med Panamakanalens öppnande torde emellertid större förutsättningar vara för handen för upparbetande av någon svensk export även på denna del av Amerika. Härtill kommer att nationer från vitt

skilda delar av världen stämma möte vid denna utställning och att densamma därigenom kan komma att tjäna som utgångspunkt för knytande av handelsförbindelser vida utöver gränserna för det land, där utställningen hålles.

Men för Sveriges deltagande i utställningen talar ett annat skäl, som i sig själv är vida starkare än det nu angivna. Det är påtagligt, att en värdig och väl ordnad svensk utställning vid ifrågavarande tillfälle skall göra ett gynnsamt intryck på den stora kontingent av våra landsmän, som funnit ett nytt hem i Amerika, och därigenom bliva ägnat att stärka samhörigheten mellan dessa och deras moderland. Det lider väl heller icke något tvivel, att Sveriges uteblivande skulle i viss mån hava en positiv verkan i motsatt riktning.

Jag anser under anförda förhållanden, att den gjorda inbjudningen till Sverige att officiellt deltaga i den beramade utställningen bör antagas.

På det att ett sådant deltagande skall kunna komma till stånd lär det vara nödvändigt, att staten liksom vid föregående tillfällen, då Sverige deltagit i världsutställningar, åtager sig en del av de med ett dylikt deltagande oundvikligen förenade dryga omkostnaderna. Staten torde sålunda i överensstämmelse med förut gällande praxis böra vidkännas de s. k. allmänna omkostnaderna jämte utgifterna för transporter.

De av kommerskollegium gjorda kostnadsberäkningarna utgå från en jämförelse med utgifterna för Sveriges deltagande i världsutställningarna i Chicago år 1893 och i Paris år 1900. För att få dessa beräkningar närmare belysta har föredraganden i ärendet i kommerskollegium på min begäran avlatit en promemoria, innefattande upplysning jämväl om de ifrågavarande kostnaderna för Chicago- och Parisutställningarna.

Inberäknat utgifterna för konstutställningen skulle kostnaderna för Sveriges officiella deltagande i utställningen enligt kollegii beräkningar uppgå till 797,000 kronor, vartill skulle komma 50,000 kronor, att utgå såsom reseunderstöd åt tekniker, som genom besök vid utställningen önska inhämta kännedom om de nyare framstegen inom olika industri-grenar m. m.

Med avseende å upplysningarna i förenämnda promemoria, vilken såsom bilaga torde få åtfölja detta protokoll, synas mig de av kollegium gjorda kalkylerna i det väsentliga kunna godtagas.

Dock lära, genom att utställningen anordnas efter en något mera begränsad plan än den kollegium utgått från, kostnaderna för själva utställningen kunna beräknas något lägre än av kollegium blivit gjort. Ett nedbringande på sådant sätt av dessa kostnader med 50,000 kronor torde låta sig göra.

Utgifterna från statens sida för Sveriges deltagande i denna utställning samt för berörda reseunderstöd skulle under anförda förhållanden kräva ett belopp av i runt tal 800,000 kronor, men då, såsom förut nämnts, svenskar i Amerika utfäst sig att för ändamålet bidra med minst 25,000 dollars eller i svenskt mynt närmare 100,000 kronor, bliver hela det belopp som av statsmedel behöver anvisas 700,000 kronor.

Beloppet, som synes böra användas i huvudsaklig överensstämmelse med den av kommerskollegium föreslagna plan efter de jämkningar i densamma, som kunna påkallas i syfte att nedbringa kostnaderna, torde i sin helhet böra äskas å riksstaten, men kan lämpligen fördelas på två år.

I statsverkspropositionen till innevarande års Riksdag är under sjunde huvudtiteln för ändamålet beräknat ett belopp av 700,000 kronor, därav 350,000 kronor på riksstaten vart och ett av åren 1914 och 1915.

På grund av vad jag sålunda anført, tillåter jag mig hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

att till bestridande av kostnad för Sveriges officiella deltagande i den internationella utställningen i San Francisco år 1915 samt till understöd åt tekniker för att besöka nämnda utställning bevilja ett anslag av kronor 700,000
 samt härav för ändamålet på extra stat under sjunde huvudtiteln för år 1914 anvisa ett belopp av kronor 350,000.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagade Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten förordna, att till Riksdagen skulle avlåtas proposition i ämnet av den lydelse, bilagan litt. . . . vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Olof Ljungberg.

Vördsam promemoria

angående kostnaderna för Sveriges deltagande i världsutställningen
i San Francisco 1915.

För Sveriges deltagande i världsutställningen i Chicago år 1893 och Paris år 1900 voro kostnaderna följande.

	Chicago.	Paris.
Omkostnader för byrå	15,697: 28	40,568: 67
Reseersättningar	5,636: 47	5,639: 44
Arvoden för tjänstemän	46,789: 15	71,198: 01
Uppsättning och inpackning etc.	40,268: 84	128,269: 37
Svenska paviljongen	145,925: 51	134,406: —
Transporter, magasinshyror, försäkringar, jury och agenter	74,330: 20	102,509: 26
Kataloger	8,268: 32	7,220: 46
Bidrag till utställare	— —	8,905: 95
Ersättning av skadade föremål.....	3,751: 72	1,057: 15
Vakter och renhållning	7,026: 59	32,833: 19
Konstutställningen	3,500: —	— — —
Stockholmspanorama	— — —	19,681: 71
Resestipendier	— — —	50,000: —
	Summa 351,194: 08	602,289: 21

Med ledning av ovanstående siffror har beräkningen av kostnaden för deltagande i världsutställningen i San Francisco utförts efter följande huvudgrunder.

1) Utställningsbyggnaden.

Det svenska deltagandet i Parisutställningen omfattade dels en utställning av sport- och turistbilder, statistik m. m. i en svensk nations-

byggnad av 570 kvm:s areal samt dessutom utställningar i de olika sektionsbyggnaderna en sammanlagd areal av 3,525 kvm. Härtill kom slutligen en konstutställning på 1,000 kvm. I Chicago var huvuddelen av utställningsgodset sammanfört till en kollektivutställning i egen byggnad med cirka 1,000 kvm:s areal; konstutställningen upptog cirka 500 kvm:s areal, varjämte några enstaka svenska industrifirmor utställde separata montrar i sektionshallarna å ett beräknat utrymme av cirka 300 kvm.

Av ovanstående framgår, att den svenska byggnaden i Paris kostade 235 kronor per kvm. och byggnaden i Chicago 145 kronor per kvm. Dessa byggnadskostnader hava emellertid icke kunnat tjäna till någon egentlig ledning vid uppgörandet av kalkylen för San Francisco utställningen. Byggnaden i Parisutställningen hade till huvudsakligt ändamål att å nationernas gata framvisa prov på svensk byggnadsstil och samtidigt utgöra en samlingsplats för svenska utställningsbesökande, var emot det inom denna byggnad tillgängliga utställningsutrymmet vid planernas uppgörande satts i andra rummet. Byggnaden vid Chicago-utställningen blev likaledes oproportionerligt dyrbar enär densamma byggdes i Sverige samt i söndertaget skick transporterades till utställningsplatsen och där åter sammanfogades. Vid konsulterande av åtskilliga byggnadssakkunniga, då kalkylerna för San Francisco utställningen uppgjordes, avrådde dessa enstämmigt från att i nu föreliggande fall uppföra utställningsbyggnaden på detta sätt.

Enligt meddelande av hovintendenten Bendix har erfarenheten från senare utställningar givit vid handen, att man vid ett enkelt och praktiskt utförande av större utställningsbyggnader bör kunna sätta kostnaden till omkring 70 kronor per kvm. golvyta. Exempelvis kan nämnas, att Tysklands byggnad vid utställningen i Brüssel drog en kostnad av 75 Rmk per kvm. Byggnadskostnaden i Amerika är under ordinära förhållanden väsentligt högre än på den europeiska kontinenten, men torde denna differens icke oväsentligt utjämnas genom den förhöjning av byggnadsprisen, som uppstår vid alla utställningar.

I kommerskollegii beräkningar har kostnaden för utställningsbyggnaden kalkylerats efter nyssnämnda enhetspris 75 Rmk per kvm., och har därvid antagits, att den behövligen arealen skulle vara 4,000 kvm. För att erhålla en verkligt representativ utställning hade det varit önskligt att tänka sig dess omfattning i huvudsak lika med Parisutställningen. Densamma upptog, oavsett konstutställningen en areal av 4,095 kvm. Då denna utställning var fördelad i de olika sektionspaviljongerna, är i denna areal ej medtagen ytan av de huvudgångar,

som måste förekomma, om utställningsgodset sammanföres till en byggnad. För sådana huvudgångar torde 25 % av den nyttiga utställningsarealen vara nödvändig, och kan sålunda det i Paris använda utrymmet inberäknat dessa gångar sägas hava varit 5,000 kvm. För att icke den föreslagna utställningen i San Francisco skulle komma att vålla mot ändamålet icke svarande kostnader har arealen beräknats kunna minskas till 4,000 kvm. eller cirka 75 % av Parisutställningen. Kostnaden för byggnaden skulle då bliva $75 \times 4,000 \text{ Rmk} = 270,000$ kronor. Angående denna slutsiffra har konfererats med överintendenten Carl Möller och arkitekten F. Boberg, vilka båda såsom sin åsikt uttalat, att den beräknade kostnaden visserligen föreföll dem mycket låg, men att en lämplig utställningsbyggnad dock borde kunna beräknas utförd för ett sådant belopp.

Fraktkostnader.

Kostnaderna för utställningsföremålens transport till och från utställningen uppgick vid Chicagoutställningen till 51,034 kronor för 260 tons och vid Parisutställningen till 43,069:22 kronor för 550 tons. I föreliggande fall hava upplysningar inhämtats från samma speditiionsfirma, som omhänderhaft transporten av utställningsgodset till Paris, och har med ledning av därvid erhållna uppgifter beräknats, att transportkostnaden under antagande av en godskvantitet av 400 tons bör belöpa sig till cirka 80,000 kronor.

Övriga kostnader.

Med avdrag av kostnaden för byggnad och frakter samt resestipendier har utställningarna i Chicago och Paris dragit följande kostnader

		Antal ut- ställare	Kostnad per ut- ställare Kronor
Chicago 1893	Kronor 154,235	344	448
Paris 1900	» 374,814	540	693

Till följd av den högre myntfoten och högre levnadskostnader i allmänhet i Amerika torde man få beräkna, att såväl arbetskostnaden vid uppsättning och nedpackning samt för rengöring och vakthållning samt även inköp av behövliga material ställer sig till ungefärligen dubbla kostnaden mot vid Parisutställningen. De allmänna kostnaderna skulle då ställa sig till omkring 1,400 kronor per utställare eller för 400

utställare 560,000 kronor. Vid kommerskollegii beräkningar har man emellertid kommit till en genomsnittskostnad av omkring 1,000 kronor per utställare, och har därvid för de olika i kalkylen upptagna posterna följande skäl gjort sig gällande.

Reseersättningar.

Denna rubrik omfattar resor för arkitekt och kommissarie för förberedande undersökningar och underhandlingar samt resor för svensk byråpersonal till och från utställningen. Då enkel resa till Paris kostar cirka 90 kronor, och enkel resa till San Francisco cirka 800 kronor, synes det föreslagna beloppet icke vara för högt beräknat.

Uppsättning och nedtagning samt vakter och renhållning.

Med hänsyn till att den föreslagna utställningen till kvantitet och areal är antagen till endast 75 % av Parisutställningen samt att då samtliga montrer sammanföras i en byggnad kostnaderna — och särskilt kostnaden för dekorerings — böra kunna nedbringas avsevärt, har motsvarande utgiftspost för Parisutställningen upptagits i kalkylen utan ökning.

Arvoden för tjänstemän samt byråkostnader.

Dessa kostnader torde ovedersägligen vara ganska oberoende av den relativt obetydliga skillnad i utställningens omfång, som förefinnes mellan Parisutställningen och den föreslagna San Franciscoutställningen. Med hänsyn till de höga levnads- och andra omkostnader i San Francisco hade det synts skäligt att i förslaget upptaga väsentligt högre belopp för dessa utgifter än som nu skett. Vid beräkningarnas uppgörande har man emellertid förutsett, att den svenskamerikanska kolonien på platsen, vilken är livligt intresserad av den svenska utställningens tillkomst, skall i icke obetydlig omfattning vara behjälplig vid utställningsarbetet och att på detta sätt en avsevärd inskränkning i byråpersonalens antal skulle kunna möjliggöras.

Kataloger.

Tryckningen av kataloger är avsedd ske i Sverige, varför samma belopp, som vid föregående utställningar använts, även nu intagits i kalkylen.

Ovan granskade kalkyl för det föreslagna deltagandet i San Franciscoutställningen har uppgjorts efter konferenser med direktören i

Sveriges allmänna exportförening John Hammar och arkitekten F. Boberg, vilka båda för studier besökt utställningsstaden, varjämte överintendenten Carl Möller och hovintendenten C. Bendix tillhandagått med detaljerade upplysningar och råd.

Stockholm den 10 april 1913.

Gunnar Dillner.
